No. ४६३८

Title गुडादिदशधेनुदानविधिः

Author ✗

Extent २० पत्राणि Age ✗

Subject धर्मशास्त्रम्

गुडादिदशधेनुदानविधिः

४६२८

चन्दनो ऽपहारः कुशाःप्राजिनं वस्त्रं द्रोण १ तिलं चतुर्थांशं वा
ऽवर्णश्रृंगारः रूप्यखुर ४ नासिकास्थाने गंध शर्करा नीलं कुंकुमं खे
ऽ ग्रीवानेविखे कं बल इ दु पाग करवाताम्रपृष्ठी मुक्ताफलं नेत्र का
नेविखे पीपल पानं दांत उरकापफलनामालानुपुच्छे न वनीतनास्ता ने
शिरानेविखे ऽ स्थूलसूत्र रोमनोविखे ऽ जला सर्षप अथवा पुष्पं न
दांत करवाम नोहर फलनेभक्षा करवां मुक्ताफलने मालिश्रृंगार ने
ऽस्थूलवस्त्रः प्राच्छादनने घंटा ने प्रमाण कांसानी दोहणी

जपदशधेनुः। मात्स्ये याश्च पाप[illegible]नाशिन्यः कथिता दश धेनवः। तासां स्वरूपं
स्यामि नामानि च नराधिप। प्रथमा गुडधेनुः स्याद् घृतधेनुस्तथापरा। तिलधेनुस्तृ
तीया च चतुर्थी जलसंज्ञिता। क्षीरधेनुश्च विख्याता मधुधेनुस्तथापरा। सप्तमी श
र्कराधेनुर्दधिधेनुस्तथाष्टमी। रसधेनुश्च नवमी दशमी स्यात्स्वरूपतः। तासा
नुविधानं च ममाचक्ष्व जगत्पते। किंरूपं केन मन्त्रेण दातव्या तदिहोच्यताम्। गुडधेनु
विधानस्य यद्रूपमिह यत्फलं। तदिदानीं प्रवक्ष्यामि सर्वपापविनाशनं। कृष्णाजिनं
चतुर्हस्तं प्राग्ग्रीवं विन्यसेद्भुवि। गोमयेनोपलिप्तायां दर्भानास्तीर्य सर्वतः। लघ्वैणकाजि
नं तद्वद्वत्सस्य परिकल्पयेत्। प्राङ्मुखीं कल्पयेद्धेनुमुदक्पादां सवत्सकां। लघ्वैणकाजि
न[illegible]गाः प्राक्शिरसं वत्सो पितृदुत्तरे तान्[illegible]वकार्यः। उत्तमा गुडधेनुः स्यात्सदा भारचतुष्ट
यं वत्सं भारेण कुर्वीत भारा[illegible]भ्यां मध्यमा स्मृता। अर्धभारेण वत्सः स्यात्कनिष्ठा भारके
णतु। चतुर्थांशेन वत्सः स्याद्गृहवित्तानुसारतः। भारो विंशतितुला तुलापरि[illegible]
यां दश तौ धेनुवत्सौ कृतावेतौ सितसूक्ष्माम्बरावृतौ। शुक्तिकर्णाविक्षुपादौ
[illegible]नवनीतस्तनौ। सितकम्बलकौ चैव ताम्र
निःशृङ्गाकाफलेक्षणौ। श्वेतसूत्रशिरालौ तौ सितकम्बलकम्बलौ। तां
[illegible]गन्धपुष्पैर्विचित्रितौ। गुडधेनुं कुर्यात्तद्वत्। विद्रुमभ्रू[illegible]गोपेतौ नवनी
त स्तनान्वितौ॥

क्षौमपुच्छौ कांस्यदोहान्वितौ नीलवृन्तारत्नौ। सुवर्णशृंगाञ्चरणौ राजतखुरौ रसायुतौ
नानाफलमयैर्दन्तैर्घ्राणगन्धकरंडकौ। गन्धपुष्पैरितं कार्यं करंडौ घ्राणतौ। सुवर्णशृंगादावपि
स्मारतः परिमाणं तथ्यफले विशेषइति हेमाद्रिः। सुवर्णशब्दस्य जातिवचनो वा घपारश
त्रि परिमाणमिति रत्नाकरः। परिमाणं तत्र कृष्णनादरास्तो वेष्टनेकेश्चंगइत्यादि कृष्णनामे
वडीयइति वस्तुस्थितिः। इत्येवं रचयित्वा तु धूपदीपैरथार्चयेत्। इत्याग्नेयानि मे नमः। या
लक्ष्मीः सर्वभूतानां यच्च देवे[?]वास्थिता। धेनुरूपेण सा देवी मम संप्रीतिं प्रयच्छतु। देहस्था
या च रुद्राणी शंकरस्य सदा प्रिया। धेनुरूपेण सा देवी मम पापं व्यपोहतु। विष्णोर्वक्ष
सि या लक्ष्मीः स्वाहा या च विभावसोः। चन्द्रार्कशक्रशक्तिर्या धेनुरूपास्तु सा श्रिये। चतु
र्मुखस्य या लक्ष्मीर्या लक्ष्मीर्धनदस्य च। लक्ष्मीर्या लोकपालानां सा धेनुर्वरदास्तु मे। स्वा
हा या पितृमुख्यानां स्वधा या यज्ञभुजां तथा। सर्वपापहरा धेनुस्तस्माच्छान्तिं प्रयच्छ मे। एव
मामन्त्र्य तां धेनुं ब्राह्मणाय निवेदयेत्। प्रतिग्रहस्तु पुच्छप्रदेश एव दद्याद्विद्वान्सुनिष्कृत
दक्षिणां पंच सुवर्णानां परिमाणमिति ज्ञेया। विधानमेतद्धेनूनां सर्वासामिह पठ्य
ते। सर्वासामपि सर्वत्र धेनुवत्तिरिक्तानामिति सर्पिः। तत्र रचनस्य तत्रानुपयोगात। तरते
ध्यानं स्नानादुपस्कराः स्मृताः मंत्रावाहनसंयुक्ताः सदा पर्वणि पर्वणि। यथाशक्ति पतेन्नयनी
यातव्यानुक्तिर्नतु तिलप्रदाः —  सर्वपापहराः शुभाः तत्स्नानाचिते।

व्यतिपाते तथा पुनः । गुडधेन्वादयो देयाः पर्वणि [illegible] नव । तासां च रूप-
दानप्रयोगाः । तत्र यजमानेन कृतनित्यक्रियः प्राङ्मुख उपविश्य [illegible] । तिलधेनु [illegible]
[illegible] धेनु [illegible] यज्ञफलसमफलप्राप्तये [illegible] प्रीतिकामो [illegible] धेनुं [illegible]
ब्राह्मणाय [illegible] कुर्वीत । तत्र उपलिप्तायां [illegible]
[illegible] गुडादिना [illegible] समुद्र [illegible]
[illegible] तस्य वत्स [illegible] निकुर्वीत तथा [illegible]
[illegible] पादानुं [illegible] फलान्यामा [illegible] । इत्येनि [illegible]
[illegible] । श्वेतवर्ण [illegible] तां [illegible] । सितचामरै रोमाणि ॥
विद्रुमैः [illegible] नवनीतेन [illegible] । [illegible] धेनुं गोकृष्णेन [illegible]
[illegible] । एवं विधां [illegible] वस्त्राव-
[illegible] धेनुं [illegible] वत्सं [illegible] गुडधेनवे सवत्सायै नमः इति मन्त्रेण [illegible] पूजयेत्
[illegible] कुसुमान्यादाय सवत्सां तां प्रदक्षिणीकृत्य [illegible] मन्त्रेण
[illegible] पुष्पाणि तदुपरि प्रक्षिप्य नमस्कृत्य [illegible] उपविश्य कुशजलान्यादाय [illegible]
[illegible] गोत्राय [illegible] धेनु [illegible] यज्ञफलसमफलप्राप्तये [illegible]
[illegible] धेनुं [illegible] सोपकरणां [illegible] ब्राह्मणाय [illegible] वतो [illegible]

न कि

ःअथ तिलधेनुः विष्णुधर्मोत्तरे वसिष्ठः। तिलधेनुं प्रवक्ष्यामि केशव
प्रीणनाय च। दानेन भवति यस्याः सर्वं नरेन्द्र विधिवत्तमः। यां दत्वा ब्रह्महा गो
घ्नः पितृघ्नो गुरुतल्पगः। अगारदाहि गरदः सर्वपापयुतोपि वा। महापातकयुक्तोपि
संयुक्तश्चोपपातकैः। मुच्यते सकलैः पापैर्विष्णुलोकं च गच्छति। अनुलिप्तमही
पृष्ठे वस्त्राजिनकुशावृते धेनुं [redacted] लमयीं कुर्यात् सर्वरत्नैरलंकृतां। धेनुं द्रोणेन
कुर्वीत आढकेन तु वत्सकं वाराहे चतुर्भिः सेतिकाभिस्तु प्रस्थ एकः प्रकीर्तितः
तिल सेतिका कुडवः सार्धद्वादशपलस्तु इति परिमि
ते षोडशाढके धेनुश्चतुर्भिर्वत्सको भवेत्। सेनिकाः कुडवः सप्तद्वादशपलस्य तु परिमि
ते षोडश भवे धेनुश्चतुर्भिर्वत्सको भवेत्। स्वर्णशृङ्गी रौप्यखुरां गन्धघ्राणवतीं तथा। ऊर्ध्वश्र
तः [redacted] तदीपदाघविषयां स्वर्णशृङ्गीं रौप्यखुरां गन्धघ्राणवतीं तथा। इक्षुपादां ताम्रपृष्ठीं मुक्ताफलेक्षणां। प्रश
कीराङ्किकां गुडास्यां मविकुंबलोइंदुपादां तां पृष्ठीं मुक्ताफलेक्षणां। प्रश
स्तपत्रश्रवणां फलदन्तवतीं शुभां। स्रग्दाममपुच्छां कुर्वीत नवनीतस्तनान्वितां। सि
तपत्रश्रवणां फलदन्तवतीं शुभां। स्वर्णशृङ्गी रौप्यखुरा शक्तेति हेमाद्रिः। परिमाण
तस्तु ना शिरायामो वस्ति तर्षपरोमकां नूः। स्वर्णशृङ्गी रौप्यखुरा शक्तेति हेमाद्रिः। परिमाण
वेद्यां यां दशांशो वत्सकेषु स्वर्णं गेहस्था धूपतिष्ठतः इसनो वस्त्रतस्तु गोभृंगेव
श्रिरं स्थापेन द्विनिष्कुत्तां कारयेत। माञ्जनेन च कुर्वीत खुरं निष्कद्वयेन ताव ति
त्वेगं। स्वर्णशृङ्गी स्वर्णशृङ्गी रूपवर्त्सैभक्ष्यव्यवस्थापरस्वरात विविवीविज्ञात वेक वचनं। खुराग्रपि

श्री॰ सूर्यं वरानोयवेत्यादि मत्स्यपुराणे खुरेषु दैवमृगेषु देयं कनकमेव रयेति । किंकास्या
न्यां दं तालजदंते ते च पुण्यमयाः शृंगाइति वाराहोक्तेः अपविस्तादिकारः सप्तवग
जकं वल्लोयस्त्रीः । अश्वत्थपत्रं पिप्पलादिपत्रं पंचाशत्पत्रं आवस्यां वा त्रिंशदंत
मूलकौमिति वह्निपुराणोक्तेः फलैर्मनोहरैर्नूतनैर्मणिमुक्ताफलान्वितां सितवस्त्रयु
गफिन्नां घंटाचरणानूषितां इदकं संस्कानसंपन्नां कृत्वा श्रद्धासमन्वितः ॥
कां स्थापयेद् द्विजानां कार्या गोविंदः प्रीयतामिति मंत्रास्तु या लक्ष्मीः सर्वभूतानां या च दे
वे व्यवस्थिता । धेनुरूपेण सा देवी मम शांतिं प्रयच्छतु । देहस्था या च रुद्राणी शं
करस्य प्रिया सदा । धेनुरूपेण सा देवी मम पापं व्यपोहतु ॥ विष्णोर्वक्षसि या लक्ष्मीः
स्वाहा या च विभावसोः चंद्रार्कशक्रशक्तिर्या धेनुरूपास्तु सा श्रिये । चतुर्मुखस्य या ल
क्ष्मीर्या लक्ष्मी धनदस्य च लक्ष्मीर्या लोकपालानां सा धेनुर्वरदास्तु मे । स्वधा या च पितृमु
ख्यानां स्वाहा यज्ञभुजां तथा । सर्वपापहरा धेनुस्तस्माच्छांतिं प्रयच्छ मे । एवमामंत्र्य
तां धेनुं ब्राह्मणाय निवेदयेत् । अपपवाति ताम्रपिरदेवसानि निर्मिताश्चैव गोसहवौ ॥
अप ॰ीत तन्मयाधेनुर्दातापात्रेण तु केशव इति वह्निपुराणोक्तात्पादोनं । अपन्नमे
॰कांसमयः पात्रं स्तनेषु स्याच्छुभा । कामान्संपादयास्माकं ति ते धेनो द्विजार्पिता ॥
॰कुंभदे वि चां ज त्या ॰ ॰ ॰ सर्वेति ते धेनो ममोस्तु

॥ इति दानप्रतिग्रहीतृमन्त्रः । ततः प्रदक्षिणां कृत्वा पूजयित्वा प्रणाममन्त्र । सदादि

...यानुमन्त्रं दत्त्वा ... विसर्जयेत् । यथाशक्ति सुवर्णं वा दक्षिणां प्रदात

व्या पञ्चनिष्केण ... पञ्चगव्य ... पञ्चनिष्केण प्रकुर्यान्मिति ।

कृष्णं निष्कमुत्कृष्टं ... इति पञ्चाङ्ग ... त्रिरात्रं ... रसेन

धेनुप्रदो भवेत् । एकाहमयतानन्ति तद्भूतेनान्तरात्मना दानादि ... पापस्तु पु

ण्यवान् ... यस्मादप्यधिकं कथितं तिलधेनुप्रदानं । अनेन विधिना दत्त्वा ति

लधेनुं नराधिप । सर्वपापविनिर्मुक्तः परं ब्रह्माधिगच्छति । इति विष्णुधर्मोत्तरीय तिल

धेनुदानम् ॥ प्रयोगः । तत्र यजमानः ... कृतनित्यक्रियः प्राङ्मुखश्च

उपविष्टः ... तेसकृदुरीत ... सर्वकामश्च ... फलसम्फल

प्राप्त्यर्थं ... कामो तिलधेनुदानमहं करिष्ये इति संकल्प पुण्याहं वाचनं कु

र्यात् । धेनुदानप्रतिग्रहमन्त्रं वाचयेत् । ततः परिलिप्तायां भूवि वस्त्राजिनं कु

शास्तीर्णं ... अनुरूपावलम्बितपद्मोपकुम्भ तिलादिनाप्राकृशिरस्समुद्रक्षा

मकृतारगागास्थित वस्त्रसडीतां धेनुं कल्पयित्वा ... रत्नानि कुर्यात् ।

मितां धेनुं ... गोसुवर्णखुरे पुरस्तात् ... गन्ध ...

कवा

१० (क्रु) यांश वृ रां । =पास्ये गुइं । कुं वजे =अवि । स्नानमोर्वमानां शानमपि थेतसु
अं । उरम ञति सर्वमान । पादे थेंकि वेः पादे मि दे ः । ष्ट थेतां मं । =पक्षिशो मेके
फलं । आयशायो ः =मक्ष्य थ पत्रं पन्दं ते पुष्पा दि मि वाजानि । पुष्के पु ष्य मालां । स्नान
यो । नियन्तिं । शारत्तिश्वेत स्रू त्रं । स पस्त श्वेत सर्षपान् । नौ ड न फु लानि । पार्श्वे
मारि मु र्कं फु लानि । श्वेत वस्त्र द याधि न्मां वूं द र र श र पितां । का स्यो पदोह नां । ए
वं विधां कृत्वा एवमेव तदुत्तर तोल वके कस्का द्विनेधे न्च यंक स्त्रीत इ व्यय त्र यां शेन वं
सं विर यज्ञ स व स्त्रां घ तं =पावा अ स्रप्र ति ष्ठा ह वें के ति ल घे न्यै स व स्त्रा ये न म इ
ति मं त्रेण सन्नाघ पर्या रें सं ह ग कुसुमां न्यादाय । स व स्त्रो तां प्र द दि । लो कुस
याल दनों रि सादि च्चोगु क्र मे वैशाख चि मं त्र पु ष्यादि त द्रु परि प्र क्षि प न न स्थ स ते त्स्यो श्चि म
त त्र प वि श्य ऊ श ति ल य व जे लां इ दा या चे सादि यु चा मृ कु स णी त्रा प =प मु धु श म रो शा लर णाय
स वृ ल गा य स्त्रे प हू वं क श्रेण य इ फ ल स म कु ज भ्रात्वि स क्षि त न्चूर्णि एवं के मुष्टि का म विष्णुज्ञानत
थेडुमो ति ल धेनु पयो लं सर्वो प कु र ण वतीं य प्यो के त्रो न व स सा हि तां विष्णु दैव तां गं ध पु ष्पा ४
विंतां =पमु कुस गो भोई तु च्यं मे के सपदे दे न म मा इ ति पू तां स्र डी न स्ते ज लं च्छिपे तू =अन्नं मे ता य
घः पा ने स्न वर्र सांत या छा म न्त्रं सं पाद या स्मा कं ति ल घे नो र्हि जा मि ति ग इ ह्या मि दे वि चां न स्मा कु
वि शे ष सः । न र स्वक्ता मे मां स वै ति ला धे नो ध मृ तु इ ति न ति मा इ । पे ठे तु । त त ः ए त द्दा न प्र

ना

तं प्राप्ति पर्यर्थं=अग्निदैवतां हिरण्यं दक्षिणां तु=प्रमहं संपद्दे नममेति दक्षिणा
यं निष्क्रयं च तद ...ति द... ब्राह्मणास्तु पुण्डरीके प्रतिगृह्णन्स्वस्ति कुर्यात्। ततः=आचार्यं द-
मापयेद् इति तिलधेन्वादि प्रयोगः=अथ घृतधेनुः पात्रे घृतधेनु साध्यादिना विधाने
न विप्र कार्यः सर्वकामसमावाप्तिं कुरुते कांतिदो नवनीत। विष्णुरूपे मौलिहरे। तिलानां
धेनु तथा दध्या द्धुत धेनुं च प्रयच्छेत् ततः ... विधानेन तद्दोहे कुमना... वासुदेवं
... गन्धाद्यं घृत दशीरं त्रिपेत्रनातु संस्पृश्य पूर्ववत्पुष्पैर्गन्धधूपादिभिर्नरैः=अथ
क्षीरात्रौषधि तोनाम्ना=पत्नीत्व पद्यतो... हिरण्यगर्भसहितं मणि विद्रुममौक्तिकै...
...मोत्तपत्र सहस्रां घ्रादशा... पल पंचशतावेस्य कैः हिरण्येन ... सह
तु मित्यर्थः मत्स्यादि निःश्वसद्दीनं ... पश्चिमयान्यादानु रत्नुरानसैप्पनयं कापा॥
सौवर्णो ... यितुं गेयागरुकापूर्वं सौवर्णादि पाशक्तिः सप्तधान्य
... पार्श्वे पिंडो दीन ... कुर्यात् ... परे धायांफलमयां ... नातप
... धौत कौशेयं ... सितकां सिक्तारस इतियावत्। ब्राह्मणांचागरकर्पूरैर्
तिदेवीहृदतो तद्धक्कर याति ... क्षीरमयं ... कौमसह ... संरो
... परिमाणाढ्कं ... शतानीति वा ७



२ स ...

तां समुत्सृष्टुं विधिवत्तं च इक्षुरूपां मनोरमां । विधिना कृत्वा संयुक्तां ... 
मालास्तितपयपदैः । तांमेपात्रप्रयंच्छेत्कृष्यां कुंभसमन्वितः । इक्षुधेनुस्वरूपां संकल्प
घृतधेनुं नराधिप । तद्वत्कल्पनया धेनोर्घृतवत्संप्रकल्पयेत् । तद्वत् धेनुवत् खुर
शृंगादियुक्तानि सर्पिः । स्वधेनोश्चरूपांशेन कार्यं तदा विप्रं महाभागं मनसैव घृता
चिषं कल्पयित्वा ततस्तस्मै प्रयतः प्रतिपादयेत् । घृतो सशोपकरणां इत्यादि पंचं
धिलो त्वमं प्रीयतां मम देवेशो घृताचिः पुरुषोत्तमः । इत्येतान्तु विप्राय दद्याद्धे
नुं नराधिप स्वकां देवयं मंत्रः । घृतमाग्नेयं तं सोमस्तान्या याः सर्वदेवताः । घृतधेनुप्र
दानेन सर्वास्तुष्यंतु देवताः । इति दत्त्वैकरात्रं स्थित्वा तु घृताहारो नराधिप मुच्यते
सर्वपापेभ्यः स्वापां पुण्यफलं शृणु । घृतक्षीरवहा नद्यो यत्र पायसकर्दमाः । ते
षु लोकेषु सर्वेषु सुपूर्णेषु प्रजायते । सकामानामियं व्यक्ता कृष्टिः कथितान् पुरस्तस्मा
विष्णुलोकं नरा यांति निष्कामा घृतधेनुदाः । दक्षिणात्रैव ... यदा ... त्रैव
सुवर्णाश्च तिलपात्रा ... इति विष्णुधर्मोत्तरे घृतधेनुदानविधिः ॥ ७ ॥ अ
थ जलधेनुः विष्णुधर्मोत्तरे जलधेनुं प्रवक्ष्यामि प्रीयते दत्तया यया । देवदेवो हृ
षीकेशः सर्वेषां सर्वभावनः । जलकुंभं ... नरव्याघ्र सुवर्णरत्नान्वितं कुंभं ... कु

॥ दानप्र

८

तो येनसंपूर्णामाता दे वीपूराणा तार त्नंग जमर । सहस्रा

रत्नसंचयान्ये समन्वितं रत्नानि पंचरत्नानि । मध्ये धान्यानि चाए दशपरिमाणे

कौनिपार्श्वे दर्पस्थाप्यानि । सितवस्त्र सुगन्धिनं दूर्वापजवशोभितं । कुष्मांसि

कुसेश्वर बालकामलके यु तं मूरा बुरणोहर : बालेकामलके : कोमलामलका :

तैर्युग्मादेशेयुतं । श्रीयंत्र पत्रसहितं सितवस्त्रोपवीतिनं । सच्छत्रं सानुपानकं द

तैर्मापादेशेयुतं । चतुर्भिः संवृतं नूपतिलपात्रैश्च चतुर्दिशं । स्थगितं दधिपात्रेणाथ

चैविष्टरसंस्थितं । चतुर्भिः संवृतं नूपतिलपात्रैश्च चतुर्दिशं । स्थगितं दधिपात्रेणाथ

तैविष्टरसंस्थितं । वासुदेवं जलेशायं पूष्प धूपोपहारैश्च यथा

ते कौटुम्ब तामुखे नुपोषितः सामन्यर्च वासुदेवं जलेशायं । पूजयेद्यच्छकेतद्वे कृतंजल

चिन्तयमाद्दतः । संकल्प जलधेनुं वकुं नंतमन्विष्टज्यव । पूजयेद्दच्छकेतद्वे कृतंजल

मयं कुरु : एवं संपूज्य जोविंदं जलधेनुं सवत्सकं । सितवस्त्रधरः शांतो वितराजोवि

मस्तरः । दद्याद्विजाय राजेन्द्र प्रीयतां मे जलेशायिनः । जलेशायी जगद्योनिः प्रीयतां मम के

शवः । इति चोच्चार्य नृनाथ विप्राय प्रतिपादयेत् । उपपन्नानाशिना स्केयमहोरात्र

मतः परं । जलधेनुः कुलशः । सुवर्णारजतान्वितमि स्पत्रे सुवर्णादिनि यच्चापि सा

पान्येनोक्तानि तथापि तत्सामान्यादितरं तथा तपामपितिन्या यो दितर धेनूं पदावितथ्य

ध्यर्मानुपानं चैदूयं तथा सुवर्णस्य शृंगाकृति वेदत

पिक ---

--- यधामानश्चद राजेन्द्र

ख्वुराकं । तच्चैतिलपात्राणां तैस्तैर्मयं वंदद्विपात्रस्य कांस्यमयं च ज्ञेयं । तथा ध्यानं द्विप
न्यानि पार्श्वे द्वये कुम्भादीनि स्थापयेत् । प्रियंगुपत्रश्लक्ष्णायोः । यज्ञोपवीतं शिरस्त्राणं च न
स्नश्रुरूप्यं कोलोवा । दक्षिणा यथाशक्तिः सुवर्णं । अनेन विधिना दत्त्वा जलधेनुं नराधिप ।
सर्वान्कामानवाप्नोति ये दिव्या ये च मानुषाः । शारीरा रोगमा बाधा प्रशमः सार्वकालिकः । नरएवं
जवति दत्वा पंजलधेनुं नरस्तेशयः । दक्षिणा चापि पूर्वोक्तैव । इति विष्णुधर्मोत्तरे जलधे
नुदानविधिः ॥ अथ क्षीरधेनुस्ताचैव । क्षीरधेनुं प्रवक्ष्यामि तां निबोध नराधिप । अनु
लिप्ते महीपृष्ठे गोमयेन नरोत्तम । गोचर्ममात्रमानेन कुशानास्तीर्य सर्वतः । तत्रोप
रि महाराज न्यसेत् कृष्णाजिनं ततः । गोचर्ममात्रं हस्ता । तत्रोपरि कुंडलीकां गोमयेन तु कृता
मपि । क्षीरकुंभं ततः स्थाप्य चतुर्थांशेन वत्सकं । कुर्यात्कलशं एव । कीर्तनं चतुर्थांशेनैव तु
न पात्रेण वत्सः । सुवर्णमुखशृंगाणि चंदनागरुकानि च । सुवर्णस्य मुखं यस्याः स्तु
सुवर्णमुखो वत्सस्तस्य शृंगाणि चंदनागरुमयानि कार्याणि ॥ प्रशस्तापत्रं श्रवणं के
तिलपात्रं परिन्यसेत् । मुखं गुडमयं तस्याः जिह्वा शर्करया तथा । मूलप्रशस्ता दंता यमुक्ता
फलमयेः कर्णाः इक्षुपादाद ज्रोमा सितकंबलकंबलं । ताम्रपृष्ठा कांस्यदोहाः पदे स्ह
पकर्णः तथा । पुच्छं च परस्याः नवनीतमयस्तनौ । स्वर्णशृंगी रौप्यखुरा पंचरत्नमयी
—नीचनदद्यात्पिस्तवे तु ... समायुक्तोदिकुसवी
तद्धिनो

पत्र प्रकल्पयेत्॥ पाद्यार्घ्यं च वस्त्रं सुगंधं गंधपुष्प-
वरान् पत्रां पीठं दीपं वै कुर्यात् आसनाय निवेदयेत्। वस्त्रालंकार पादुकोपानहं ध्वजांश्च
सतु कुस्सधेनं निवेदयेत् सुदीर्घः॥ अनेनैव तु मंत्रेण क्षीरधेनुं प्रकल्पयेत्। या लक्ष्मीः
सर्वभूतानां भिसादि नरपुंगवः॥ प्रकल्पयेदनुमंत्रयेत्॥ पापापहेति मंत्रेण क्षीरधे-
नुं प्रदापयेत्। गच्छामि वीदिविनक्ता आहुके मंत्रमुच्चरेत्। एवं ध्यानेन प्रदत्वा व क्षीराहा-
रो दिनं वरेत्। त्रिरात्रं तु उपवासं च कृत्वा आलस्यौ तस्य तु मंत्रं मंत्रस्तु। गच्छामि वां देवि नक्ता
कृतं कार्यैर्विशेषतः॥ नरस्य कामैर्मां सर्वैः क्षीरधेनो नमोस्तु ते इति। एतादेम सर्व सर्व
पाश तेनाय स्यस्य शक्तितः। ज्ञाता यमित्थ वापि धं तत्रैवा विशक्तितः॥ दध्याद्यं येनाम स्या-
त्म्रूदल तस्यापि यत्फलं। दिव्यं वर्णसहस्रं तु रुद्रलोके महीयते इत्यादि इति सक्तो दो
ऽकं क्षीरधेनुदानं॥ अथ दधि धेनुः॥ सकौ दो दधि धेनोर्मनाराऽविधानं श्रिराउ सांप्रतं॥ अन्
लिप्ते मही गोमयेन नराधिप। तोय पूर्णात्रं तु पुनः पुष्पप्रकर संयुतं कुसैरास्तीर्य
वसुधां कृष्णाजीन कृतास्तरं। दधि कुंभं च संस्थाप्य सप्त धान्यस्योपरि। चतुर्णां श
नवत्सं तु सौवर्णमुखसंयुतं। प्रभास्ताप ... वर्णामु कोपकल्पयेत्॥ ... दनागुरु
श्रृगायमुखं वैजं धमालिका॥ गधमालिका अंधद्रव्य विशेषः॥ ज्ञिका शर्करया राऽतं ...
शौरसं कृतपाफलम्। कल्पयाद्गं नासितस्व्रं तस्य कं वस्त्रः सौम ... सोमापुकं ...

१५

मयनयो। स्नूवणं शृंगीसैष्यखुरानवनीतमयी। स्तानी। इदं कृपादांस्तु संस्कृत्य सर्वोपरक्ता
न्यूषितां। अपाक्षपवनस्त्र युग्मेन युग्मगंधैः स्तुपूजितां। ब्राह्मणाय कुलीनाय साधु
वृत्ताय धीमते। श्रमादियमयुक्ताय तादेशाय प्रदापयेत्। पुण्ये देशे पाविते ग्रामयुक्ति का
र्पितामात्रकैः। पादुकामानजोपच्चन्दद्यामंत्रमनुस्मरेत्। मैत्रेयालक्ष्मीरित्यादि मंत्रे च द
धिक्राव्णेति मंत्रेण दधिधेनुं प्रदापयेत्। एवं दधिमयीं धेनुं दद्यात् [illegible] त्रिरात्रमप्र
काशो दिनं तिष्ठेद् [illegible] पनंदन। यजमानो वसेद् [illegible] दिनं वह्नि [illegible] यत्र मह
[illegible] सकृद्दमानामनयोः [illegible] तिष्ठन्ति धेनुदाः। दातारो [illegible]
[illegible] परां गतिमित्यादि। इति स्कान्दोक्तो दधिधेनुः। अथ मधुधेनुः। स्कान्दे। म
धुधेनुं प्रवक्ष्यामि सर्वपापप्रणाशनीं। [illegible] जानके [illegible] ते। धेनुं म
धुमतीं [illegible] रितां तद्वत्कर्ध्वं [illegible] परिकल्पयेत्। सौवर्णं [illegible]
खं कृत्वा शृंगां [illegible] चंदनं पृष्ठे ताम्रमयं तस्याः [illegible] मयं तथा पादौ [illegible] मयाः
कार्याः सितकंबलकं वस्त्रं। मुखं गुडमयं कृत्वा [illegible] रयांश्चितां मुक्तिकं नयनं तस्या
दंताः कुसुममयाः स्मृताः। [illegible] रोमघृतादेविनीतोप [illegible] पितां। प्रशाकः [illegible]
[illegible] सर्वं [illegible] संयुक्तां [illegible] धान्यानि दापयेत्। वत्यां रितिं [illegible]
[illegible] पितां कांस्योपदोहां
[illegible]

सम्यग् गंधपुष्पैः समन्विता। दुग्धविधानसंयुक्ता वस्त्रैराच्छादितोपरि॥ गंधपुष्पै
रर्चनं कृत्य कौशल्यायनि वेदय॥ येन तु। पूर्वामुखस्थितो दाता। ॥ पश्चिमास्या उद
खः धेनुं पूर्वमुखीं कृत्वा वत्समुत्तरतो न्यसेत्। दानकाले तु ये मंत्रास्तान्यपि। ...स
मर्पयेत्। मंत्रा या जलस्पर्शि रस्मादि द्यः। ॥ पापक्षयं चैव तं विप्रं मुद्रिकाकर्णवेष्टनैः॥
स्वधास्वादे दक्षिणां दद्या गंधपुष्पं सचंदनं। धेनुं समर्थ येगास्य मुखं च न विलोक
येतु। एवाहं शर्करा हारो ... दिनं वसेत्। सर्वपापहरा धेनुः सर्वकामप्रदा
यिनी। सर्वकामसमृध्यस्तु जायते नात्र संशयः॥ इत्यादि। इति स्कांदे ... शर्करा धेनु
॥ अथ कार्पासधेनुः। वाराहे ... ॥ अतः परं प्रवक्ष्यामि धेनुं कार्पासकीं शुभां। विधिस्य
गुह्यगुह्यं ब्रह्मणा ... कृतं। कार्पासमूल्यं तथापि तेनास्याहुतेन ... स्मृतः॥ सा
चतुष्पार्श्वे ... धेनुः ... तिलाः। मध्यभागे च तदूर्ध्वे न तदर्धेन तु ... सौ ...
ते वस्त्रधान्यं च सारं ... तथैव च। वत्सं तु ... पंश्याद्धात् ... विधीयते कुर्वी
तैः वेदवस्त्रं वस्त्रधान्यादि ... पूर्ववद्धाराः ... तिल धेनुदानवत्। हेमशृंगं
सहस्रे रौप्यखुरीं च ... सोमपात्रं धेन्वा ... नमोऽस्तु ते। दक्षि ...
णायायशशांकाय ... ॥ पवित्रे ... सोमराजाय ... नमः॥ ...
... एवं परया ...  ... सोमेनसहमोदते॥ ...

...न मधुपर्कं श्रद्धया ... ब्राह्मणाय प्रतिपादयेत्। उद...
...यं पश्चाद्दानं समाचरेत्। रै सन्यासं वै देवानां सर्वेन्नैतद्वितैरता। प्रीयतां पितरः परमा
...मधुधेनो नमोस्तु ते। एवमुच्चार्य तां धेनुं ब्राह्मणाय निवेदयेत्। अहं गृह्णामि ... साधु
कुटं ... विशेषतः। कामान्कामदुघे ... मधुधेनो नमोस्तु ते। मधु वातेति मन्त्रेण प्रद
द्यात्तच्चेतसा। दत्त्वा मधुप्रदस्तावद्दिनं नयेत्। ब्राह्मणो ... त्रिरात्रं नयेत्। फल
श्रुतिरपि। यत्र मधुवहा नद्यो यत्र पायसकर्दमाः। ... पुनर्यः सिद्धाः ... पितृ
दाः। तत्र भोगाननुभवन् ... ब्रह्मलोके स तिष्ठति। इति ... मधुधेनुः। ... 
... तद्दत्त्वा सर्वपापेभ्यो ... राजन् पापघ्नं। ... महादानं ... जानन्तु ... 
नुः ... राजन् ... चतुर्थं ... तद्धेनु ... नवनीतकं। तदर्धेन
... चतुर्थांशेन कुर्यात्। तदर्धं ... कुर्वीत चतुर्थांशेन मानवः। ... यदि
... चतुर्थांशेन ... चतुर्थांशेन ... 
स्वशक्त्या कारयेद्धेनुं यथात्मानं न पीडयेत्। सर्वबीजानि संस्थाप्य चतुर्दिक्षु समन्ततः
... मौक्तिकैर्नयनानि च। गुडेन ... मुखं ... पुच्छं ... कम्बलं
पट्टसूत्रेण ... नवनीतमयस्तनौ। ... 
... सितचामरम् ... पञ्चरत्न ... समायुक्तां ... सम्मान्य तां ... 

...श्त्रारस ... न्दरा ... प्रवृ ... स्यामजन्यतास्यापादयेत् । उदर ।
तत्कैर्या धेनुं कुर्वीत वत्सं मानं प्रमाणतः । वत्सं च मूर्द्धिन्यस्य एवं बाहौ तिसृन्तं ... नं चिंट
श्री गौरोप्य खुरा भिन्नरूपा दोपकर्णसानी । आठवं नैवेद्यं वंधत बहु विचित्रोपवानवे ... परस्पा
रिकादयः स्वमुखोदरजाष्टुहिं कुर्यात्परिवेष्टयेत् कौंग्रं धनुष्टाण्यवतीतपा । गंधाः
उज्ञे । कृपोलौ सतक्षु पिंडान्योयथा नास्ये प्रदापयेत् । श्र गोवंदनाकृष्णान्यामृतिकै वाराहस्पष्ट
यवा । पृष्ठे वैतापूपात्रैं तु उपाने गुडपिण्डकां । लांगुले कैलंदपहैस । त्रैण ग्रीवां बंधे ... स
देशे वमधुस्वर्व तेस्तुपलोन्विता । एवंसम्यकपरि स्त्याप्य नायवदास्यपकृतांत्र गां । स्त्रापयेद्
वेखदुन्मोजेनमानर्वैः । एवं धेनुं समन्यर्च्य मात्स्येवस्त्रविन्यपयोः । कोचादेवोर्वनकुर्यां ... धे
स्योहृज्ञाथ कृवाप्रदक्षिणांगांतुपुण्याय समन्वितः । दप्पदानमंत्रः । त्वंदेवैर्वस्वासः स्वदैः ... ध्नि
नुद्देवताः । सर्वदेवमये देवि लोयदा ... रव्येनमोस्तुते । एवमुच्चार्यमंत्रांतेविप्राय प्रतिकुर्याद
यथ्य कृपदक्षिणांकृत्वा दक्षिणा सहितां न्टप । प्रदक्षिणाम तु तेन कृता जगति भारत । सर्वदेः ... न्यस्य
म्यो निःसर्वलोकफलानिच । सवैरिसाः सर्वमंत्राः सर्वमेतन्नश्वरावरं । स्त्रीणां रूपं च परा शुभानि ततः
स्वःरीरारोग्यसंपदः । न सा न्नवति दत्तादौ रस धेनूनसंशयः । पुराणान्तरे । गांलवदा ... वे
होत्यो पोडशाम्वस्कस्संयुतां । ददुर्निवेदनराजंद्रस्योदिनाल्वदापरिमाणामश्रुतो ... त्वम्प
पहुंयेत्नविधिः । उपपस्तुवता । वेन्तुयिम ... मौरे जगवानुवाच । यक्रस्तोपिराजैः ... द्मा
वराणास्तनवामर ...

...णो ... ६ ... ॥

...ध्यं । विष्णुना पुरा । तत्तेविस्तारतो राजन् कथयाम्यनुपूर्वशः । सुवर्णस्य सुवर्णस्य शृ
ङ्गं मत्स्यपरिकल्पितं रौप्यवत्ससमायुक्तां मुक्ताफलविनिर्जितां । हितां यस्तु बर्हिशाखोपलिप्ता
कृष्ट ... [illegible] ... गोपयुतां पञ्चरागाक्षी शालिनी । घृतपात्रसमन्वितां कुङ्कुमेन गन्धेन तां
प्यां यथाशक्ति दारसहितो ये ... [illegible] ... नमुखवासितां ... [illegible] ... गां तरां मुक्ति ... ललाटे ... न ... लित
शृ तिर्दन्तां वस्त्रयुगमपाश्वा ... [illegible] ... कर्णौ ... पादा नालिकेर ... भावरा ... गुडानु ... पं ...
दाः । ... तां ... स्य प्रयुसमन्वितां ... उपह ... त्रे ... सह ... न्यसमन्वितां पुलक ... स्
... पानसमा ... तां सुवर्णधेनुं प्रविप्राय प्रतीपा ... नरः । दिव्य ... रैताः पुरुष ...
... तः ... [illegible] ... विप्र ... विश्वात्मा प्रीयतामिति । ... पन्ने नैव ... पाथे ... ये
कीर्तितं ... [illegible] ... स्य ... शायं । कुलानां ... सह ... स्वर्ग नयति तन्नि
... इत्यादि इतिविष्णुधर्मे ... सुवर्णधेनुदानविधिः । ... कृत ... सुवर्णधेनुं
... सुवर्णधेनुं ... सुवर्णो ... स ... [illegible] ... मता ... ती ... सा
को ... पां ... श्रेनय ... गुडधेनुविधानेन दत्वा ... पाद्य ... इत्यादिना सर्व विधानं ...
इति सुवर्णधेनुदानविधिः । ... रसधेनुः ... दोरसो ... धेनुमहाराज ... मि ...
प ... लि ... ज्ञानकुशो ... रसस्य ... घ ... राजन् ... सा ... वसा ...
... सितचामरस्य ... त्रिपाश्वेन ... दं डमयाः पादाः ... न ... संयुता ... दिना
पंक ... [illegible] ... च ...

सहस्रोक्ति समाप्तो विश्वाचक्रं दत्त्वा सदीपिका। सर्वोपस्करसंयुक्तां सर्वगन्धसु-
भूषितां। सचारितिलपात्रादिच्चार्दिलवेशायेत्तु। ओं तु उ पृथिवी ग-
न्धपुष्पस्रगादिभिः। पूर्वोक्तो येन मंत्रेण तानेव प्रयतः स्मरेत्। तानेव नियासवे-
शिष्यादीन्। एवमुश्चीरचिचातुर्दीपतेवाद्विजोत्तमे दत्त्वा पूर्वोक्तं परां श्रीयं
कं नयेत्तु परमं स्थानं य स्मान्न निवर्तते पुनः। तानेवा ग्राह्यको यथा विधि
जनः। सोमपानेन्न वैश्यस्य सर्वक्रतुफल लभेन्नेद्दि सादाइ तिस्मृतो दोको रस्ते धेनु
इति [illegible] विधिः समाप्ता। श्रुतं च वक्ष्ये तनुजनेन दाप
कुंभ १ कांस्यं तुंढां कणुं १ वस्त्रं ब्रूसितं आच्छादनं। यहस्त्रपल घृतपरिमितावा। पञ्च शतपमि-
रे अधिकाम द्ये हिरण्यगर्भं पुत्रं मतिविद्रुम मोतियुक्तं कुनापाग रजरी रूपानी
नी आरुवा। अगरु नांम्ब्र गास्य धान्य नां वेहे मासां। धौत कौशेय मौगलकं वल
स कर्पूरं घ्राण। फलनामन्न ८। मा करनीजिका। गोलक्षीबरतुंमुखा। हीरनुलांग
उत्तास शर शवलोम। विधिधर गान्ध एष तिह वो वा सर्व दौ कल्प वो धेनु चतुर्थ्या शेः॥
दीनानीन कुशदृष्टि दे वनी पाणी
धृतधेनु विकार

त्रयं कुसुमं कुंकुमं जलं मूलं रक्तवर्णं च
जो धूमं । तिल । कांगा । कृत्तका । अर्जुन । भु
रा । कांधरो । मध्येम् कवां । अशाटुश । धान्य पा
कयां । वस्त्र द्विवर-आच्छादन । दूर्वा पंचपल्लव चा
र । कुम्भ मांसी । वालो । वर्ण । हरा । कोमल । अक्षतं
कांग । नाप । रवु । काय । होपवीत । छत्रासोपानं द
हरोपविष्टं । चतुर्दि । कृति । नपात्र । चतुष्पथ । कां । द
मधु । मयपा । नपुरय स्थापितं । पुष्प धूप । दर्द
तु । तास्तर । शवाज । वेधुक । नीवारा । चणक
श्रृंगी । रूप्य । खुरा । तिलपा । नता । मकु
कास्त । नुं । धान्या । निपाद्ध । दूर्वा । कुशा
त्रियं । पत्र । कर्णी । यज्ञोपवीतं । शिरी
शेनन स ॥